

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Навчально-науковий Інститут мистецтв

Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА**

Освітній ступінь «Магістр»

Освітня програма «Образотворче мистецтво»

Спеціальність **023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»**

Галузь знань **02 Культура і мистецтво**

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол №1 від 26 серпня 2021 р.

м. Івано-Франківськ - 2021

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Актуальні проблеми сучасного образотворчого мистецтва
Викладач (-і)	Дяків Олена Василівна, доц., канд. мистецтв. кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
Контактний телефон викладача	Дяків Олена Василівна 0987669569
Е-mail викладача	Дяків Олена Василівна olena.dyakiv@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний / Заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua
Консультації	Консультації проводяться відповідно до Графіку індивідуальних занять зі студентами, розміщеному на інформаційному стенді кафедри Також консультації проводяться шляхом онлайн та офлайн.
2. Анотація до навчальної дисципліни	
Актуальні проблеми сучасного образотворчого мистецтва є важливою складовою освітньої програми для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня “Магістр”, адже матеріали навчального курсу містять розгляд важливих питань пов’язаних з розвитком мистецтва ХХ ст. Оскільки немає чітко визначених меж початку розвитку сучасного образотворчого мистецтва, тому деякі дослідники вважають це – початком ХХ ст., інші позначають рамки цього явища останніми п’ятдесятьма роками, треті вважають сучасним мистецтво, те що розвивається з останньої третини ХХ століття. Тому для проведення аналізу передумов появи новітнього образотворчого мистецтва, що змінило та розширило філософію мистецького образу в творчості сучасних художників є важливим вивчення культурного феномену мистецтва модернізму та його вплив на формування наступних етапів трансформації художньої естетики. Розвиток нового мистецького бачення світу втілювався в течіях та концепціях митців, які представили не традиційну, відмінну від звичної форму візуалізації навколишнього світу рефлексорними засобами емоційного сприйняття. Важливим у вивченні модернізму є розгляд всіх напрямів цього мистецтва, історії виникнення та розвитку конкретних модерністичних програм і виявлення художніх ознак творчості митців. Детальне ознайомлення студентів з яскравим явищем європейського мистецтва ХХ ст. розширює світоглядне уявлення про форми, напрямки та стилі мистецтва. Навчальна дисципліна “Актуальні проблеми сучасного образотворчого мистецтва” направлена на опрацювання студентами світової історії образотворчого мистецтва періоду першої половини ХХ ст. Цей період історії мистецтв поклав початок нової ери образотворчого мистецтва, побудованого на відторгненні класичних моделей мистецтва та появи інтуїтивно-чуттєвих форм інтерпретації дійсності. Складені художниками-модерністами творчі принципи і методи візуалізації зображення, стали основою для художніх експериментів митців другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. Період модернізму у європейському мистецтві означає початок змін в мистецтві, які не тільки відбулись протягом ХХ ст., а й тривають до нині. Програма навчальної дисципліни складається з таких <u>змістових модулів</u> 1. Модернізм. 2. Український постмодернізм. Теми першого змістового модуля (№1. Мистецтво ХХ ст. Авангард початку ХХ ст., №2. Фовізм та експресіонізм, №3. Абстракціонізм, №4. Дадаїзм і сюрреалізм, №5. Неоавангардизм. Друга половина ХХ ст., №6. Реалістичне мистецтво після Другої Світової війни.) представляють історію модернізму згідно основних його напрямків. Увагу зосереджено на основних проблемах естетичної та художньої полеміки модерністичних напрямів: значення кубізму в оновленні засобів формотворення у мистецтві; портрет сучасної людини у творчості Пікассо; скульптура кубізму; ідеї та творчі засоби футуризму; скульптура футуризму від Кольдера до Тангли; неопримітивізм в мистецтві початку ХХ ст.; примітивізм в мистецтві ХХ ст.; фовізм, основні майстри, характер спільноти, значення живопису фовістів у подальшому розвитку зображувального мистецтва; А. Матіс та традиції мистецтва ХІХ ст.; експресіоністи угруповання “Міст”; графіка експресіоністів. Е. Мунк та розвиток гравюри у першій чверті ХХ ст.; історія	

розвитку від Піта Мондріана до Дж. Поллока і Де Кунінга; абстрактній експресіонізм (М. Ротко, А. Горки, Г. Хартунг, Де Кунінг, П. Сулаж) і екзистенціалізм як його філософсько-естетичний ґрунт; геометричний абстрактивізм (Н. де Сталь, Й. Альберс); дадаїзм та його “наслідки” у мистецтві ХХ ст.; історія розвитку сюрреалізму, його ціль, основні течії. М. Ернст, Г. Арп, Ф. Пікабія, Ів Тангі, Г. Маґрітт та інші; С. Далі і його місце у сюрреалістичному руху; поп-арт, хеппенінг, інвайронмент, концептуалізм, перформанс; метод гри у мистецтві та вихід за його межі; психоделічне мистецтво, гіперреалізм. “Фотосприйняття” у мистецтві, його здобутки та втрати; місце реалістичного мистецтва після Другої Світової війни; мистецтво італійського неореалізму; творчість Р. Гуттузо; Дж. Манцї і класичні традиції у мистецтві; поліфорум Д. Сікейроса; американський реалістичний живопис Е. Хоппер, Е. Уїес. Творчість Ф. Леже.

В темах другого змістового модуля (**№1. Постмодернізм, №2. Український постмодернізм.**) докладно означаються: витоки постмодернізму та його художня філософія; “тілесність” як принцип сучасного мистецтва; “деканонізація” та боротьба з традиційними цінностями у мистецтві постмодерна; текст і зображувальне мистецтво; іронія постмодерна як затвердження плюралізму у художньої діяльності; театральність сучасної культури; специфіка сучасної візуальної культури; нові форми бачення; український постмодернізм 1960-70 років.

Теми двох змістових модулів окреслюють важливі етапи появи та розвитку сучасного мистецтва, і зокрема в Україні. Модернізм – явище в світовому мистецтві, що покляло початок змін і в сучасному українському образотворчому мистецтві (другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст.). Тому навчальна дисципліна направлена на вивчення основних етапів формування сучасного образотворчого мистецтва в контексті історії виникнення та розвитку. В результаті студенти отримують знання про вище згадані періоди мистецтва, що дозволяє їм правильно визначати стильові напрями в сучасному мистецтві, проводити порівняльний аналіз мистецьких напрямів, художніх особливостей образотворчого мистецтва тощо. Застосовувати набуті знання у власній авторській професійній діяльності.

3. Мета та цілі навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни “Актуальні проблеми сучасного образотворчого мистецтва” є засвоєння знань та набуття практичних вмінь у сфері художньої творчості. Вивчаючи процеси мистецького феномену модернізму і постмодернізму, як двох форм розвитку образотворчого мистецтва, заглиблюємось у розуміння сутності змісту художніх особливостей творів художників-дадаїстів, сюрреалістів, абстракціоністів та інших не тільки ХХ ст., а й сьогодні. Творча формула модернізму лягла в основу сучасного мистецтва і для того, щоб володіти певним обсягом знань, умінь і навичок в художній творчості, потрібно трансформуватись відповідно до запитів часу та культури, в якій панує свобода формотворення, прагнення до експерименту, пошук цікавих не стандартних візуальних зображень. Усесторонній розвиток молодого митця повинен відбуватись під впливом світового художнього досвіду, сформованого майстрами живопису в різних стильових напрямках. Тому метою навчальної дисципліни є надання студенту базових знань з історії мистецтв певного періоду (модернізм та постмодернізм) для подальшої їхньої візуалізації в напрямку сучасного трактування стилістичних мистецьких зображень, що відображатимуть духовні, історичні, соціокультурні, економічні і технологічні етапи розвитку суспільства.

Відповідно до мети поставлено основні цілі, а саме в опануванні значного теоретичного матеріалу, вмінні проводити науково-дослідну роботу та займатись пошуковою діяльністю в межах регіону для висвітлення у наукових повідомленнях фактологічного матеріалу.

Лекційний матеріал навчальної дисципліни містить інформацію про стану розвитку сучасного образотворчого мистецтва, матеріал подано відповідно до хронологічних рамок появи та розвитку мистецтва модернізму та періоду постмодернізму, що поширився протягом середини ХХ – початку ХХІ ст. Україною. Два модулі передбачають опрацювання чотирьох лекцій та п’яти практичних занять, що тематично взаємозв’язані між собою. В лекціях дотримано поетапність викладу матеріалу від найосновніших напрямів появи та розвитку європейського модернізму до переходу у постмодерні форми в українському образотворчому мистецтві з метою розширення кола дослідження сучасного мистецтва. На лекція проводиться також аналіз визначених питань, що на сьогодні є не з’ясованими в контексті інтеграційних загальноукраїнських культурних процесів. Важливо розуміти необхідність володіти знаннями про сучасне образотворче

мистецтво, що охоплює періоди життя і творчості багатьох відомих митців, які здійснювали та здійснюють просвітницьку, мистецько-творчу, культурологічну тощо роботу направлену на динаміку розвитку культури загалом.

Практичні заняття ґрунтуються на проведенні аналізу модерністичних та постмодерністичних тенденцій в сучасному образотворчому мистецтві; висвітлення творчості окремих художників; розгляду творів образотворчого мистецтва. Для цього пропонується застосовувати аналітичні вміння, в результаті виникає розуміння художніх особливостей творів образотворчого мистецтва, зокрема композиції, технологічних прийомів, колориту тощо. В практичних завданнях студенти під керівництвом викладача більш ширше вивчають художні особливості творів образотворчого мистецтва, аналізують, описують, визначають належність до стильового напрямку та висловлюють власні міркування у формі наукових доповідей. Структура плану наукового повідомлення передбачає: назва твору, вид, тема твору, стиль, період створення, сюжет, зміст твору, композиція, колорит, техніка виконання, аналіз деталей, власні міркування щодо художніх особливостей, інтерпретація.

Запропонований курс навчальної дисципліни спрямований на розкриття у студента критичного мислення та здатності проводити наукове дослідження для поглиблення знань з актуальних проблем сучасного образотворчого мистецтва. Отримані знання та практичні навички слугуватимуть формулюванню мистецьких концепції професійної художньої творчості, яка стане більш затребуваною на художньому ринку.

4. Результати навчання (компетентності)

Відповідно до вимог освітньої програми здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти у результаті вивчення навчальної дисципліни “Актуальні проблеми сучасного образотворчого мистецтва ” повинні бути сформовані наступні компетентності:

Інтегральна компетентність

Здатність розв’язувати складні задачі та проблеми у галузі образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації творів мистецтва під час практичної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності

1. Вміння виявляти, ставити та розв’язувати проблеми.
2. Здатність працювати в міжнародному контексті.
3. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

1. Здатність використовувати знання та практичні навички з сценографії з метою найвиразнішого розкриття концепції і змісту драматичного твору та його художнього втілення.
2. Здатність формувати мистецькі концепції на підставі проведення дослідження тих чи інших аспектів художньої творчості.

Програмні результати навчання

1. Визначати, аналізувати і пояснювати історичні, культурологічні, соціокультурні, художньо-естетичні аспекти розвитку світового та українського образотворчого і декоративного мистецтва.
2. Представляти формотворчі мистецькі засоби як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства.
3. Критично осмислювати теорії, принципи, методи та поняття з різних предметних галузей для розв’язання завдань і проблем у галузі образотворчого та/або декоративного мистецтва.
4. Володіти фаховою термінологією, науково-аналітичним апаратом, проводити аналіз та систематизацію фактологічного матеріалу та методикою проведення наукових досліджень.
5. Володіти знаннями до визначення ефективності та апробації сучасних теоретичних підходів та концепцій інтерпретації феноменів культурно-мистецьких процесів.

6. Застосовувати методологію наукових досліджень у процесі теоретичного і практичного аналізу; дотримуватися принципів академічної доброчесності; узагальнювати результати дослідження та впроваджувати їх у мистецьку практику; виявляти практичні та теоретичні особливості наукової гіпотези.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	14
практичні заняття	16
самостійна робота	60

Ознаки курсу

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий нормативний
1	023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	1 курс другого (магістерського) рівня	

Тематика курсу

Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год.	Вага оцінки	Термін виконання

Модуль I. Модернізм.

Тема №1. <i>Мистецтво XX ст. Авангард початку XX ст.</i>	л.	1-23 з переліку рекомендованої літератури	4 год. л., 5 год. сам. роб.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми і навчальної дисципліни
Тема №2. <i>Фовізм та експресіонізм.</i>	л.	1-23 з переліку рекомендованої літератури	2 год. л., 5 год. сам. роб.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми і навчальної дисципліни
Тема №3. <i>Абстракціонізм.</i>	л, практ.	1-23 з переліку рекомендованої літератури	2 год. л., 2год. практ., 5 год. сам. роб.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми і навчальної дисципліни
Тема №4 <i>Дадаїзм і сюрреалізм.</i>	практ.	1-23 з переліку рекомендованої літератури	4год. практ., 5 год. сам. роб.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми і навчальної дисципліни

Тема №5 <i>Неоавангардизм. Друга половина XX ст.</i>	практ.	1-23 з переліку рекомендованої літератури	4год. практи., 5 год. сам. роб.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми і навчальної дисципліни
Тема №6. <i>Реалістичне мистецтво після Другої Світової війни.</i>	практ.	1-23 з переліку рекомендованої літератури	2год. практи., 5 год. сам. роб.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми і навчальної дисципліни
Модуль II. Український постмодернізм.					
Тема № 1. <i>Постмодернізм.</i>	л.	1-23 з переліку рекомендованої літератури	4 год. л., 15 год. сам. роб.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни
Тема № 2. <i>Український постмодернізм.</i>	л., практи.	1-23 з переліку рекомендованої літератури	2 год. л., 4год. практи., 15 год. сам. роб.	Згідно системи оцінювання курсу	Згідно робочої програми навчальної дисципліни
6. Система оцінювання курсу					
Загальна система оцінювання курсу	Загальна система оцінювання навчальної дисципліни є уніфікованою в межах Навчально-наукового Інституту мистецтв та здійснюється відповідно до Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” та Порядку організації та проведення оцінювання успішності студентів. В першому семестрі здійснюється: поточний контроль знань та вмінь студентів під час лекційних та практичних занять; періодичний та семестровий контроль дозволяє визначити рівень підготовки здобувачів вищої освіти на етапах виконання завдань. Форма контролю – екзамен.				
Вимоги до письмової роботи	Вивчення дисципліни передбачає обов’язкове виконання всіма студентами двох письмових робіт – наукових доповідей, оформлених згідно вимог до наукових робіт. Наукова доповідь – повідомлення на певну тему, оформлене у вигляді реферату. План аналізу твору образотворчого мистецтва: назва твору (початкова назва, авторська), вид (визначити до якого виду належить твір декоративно-прикладного мистецтва), тема твору (якщо така є визначається				

	відносно декоративного зображення), стиль та період створення (характеристика твору декоративно-прикладного мистецтва відповідно до епохи), сюжет та зміст твору (аналіз змісту твору: форма, матеріал, декоративні особливості на які зроблено акцент; аналіз сюжету твору – вимагає вміння розуміння змісту і сенсу орнаментального чи будь якого іншого зображення), композиція (аналіз композиції являє собою оцінку загальної образно-пластичної побудови твору), колорит (аналіз кольорової композиції), техніка виконання (визначення техніки та її аналіз відносно манери виконання та технічної обробки матеріалу), аналіз деталей або декору (визначення символіко-декоративного оздоблення в системі формотворення виробу), власні міркування щодо художніх особливостей (висування авторських гіпотез, припущень щодо розкриття художніх особливостей твору), інтерпретація (тлумачення історичного, естетичного та художнього змісту, смислової сторони твору на різних рівнях, пошук широких смислових значень – розкриття символів та знаків). Структура доповіді: титульний лист (назва установи, тема роботи, ім'я та прізвище виконавця роботи, ім'я та прізвище викладача); вступ (мета, завдання та актуальність роботи); основна частина (розкриття теми роботи); висновки (ключові тези, результати дослідження), бібліографія (список використаної літератури). Також наукові повідомлення можна оформлювати як статтю, що містить предмет дослідження і складається з анотації, мети, постановки проблеми, висновків, літератури та додатків.
Практичні заняття	Система оцінювання практичних занять визначена положенням про порядок організації навчального процесу та оцінювання успішності студентів у Навчально-науковому Інституті мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Перевірка знань відбувається у формі тестування та проводиться двічі на семестр на останніх заняття першого та другого змістових модулів.
Умови допуску до підсумкового контролю	Порядок та організація контролю знань студентів, зокрема, умови допуску до підсумкового контролю визначаються положенням про порядок організації навчального процесу та оцінювання успішності студентів у Навчально-науковому Інституті мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. За результатами поточного контролю надається допуск студенту до семестрового контролю, який проводиться у формі екзамену та складається з теоретичної та практичної частин.
7. Політика курсу	
Курс розроблено з огляду на Національну рамку кваліфікацій для кваліфікаційного рівня «магістр», програмні вимоги навчальної дисципліни спрямовані на досягнення сьомого (7) рівня Національної рамки кваліфікацій (Постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 року № 519 «Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341». <u>Письмові роботи:</u> Планується виконання студентами обов'язкових та додаткових декількох видів письмових робіт: обов'язкової письмової контрольної роботи, письмових тестових завдань за темами, винесеними на самостійне опрацювання (перелік міститься в Методичних вказівках і завданнях для підготовки до семінарських (практичних) занять), письмових експрес-опитувань на семінарських заняттях тощо, а також додаткових письмових індивідуальних завдань, курсових робіт (за вибором студента). <u>Академічна доброчесність:</u> Очікується, що студенти будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлюючи наслідки її порушення, що визначається Положенням про запобігання та виявлення плагіату у ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” https://pnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату/.	

Відвідування занять

Відвідання занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають лекції і практичні заняття курсу.

Пропуски семінарських (практичних, лабораторних) занять відпрацьовуються в обов'язковому порядку. Студент зобов'язаний відпрацювати пропущене заняття впродовж двох тижнів з дня пропуску заняття. За пропущені лекційні заняття без поважних причин в обсязі, що перевищує 10% від загальної кількості лекційних годин, які відведені на навчальну дисципліну відповідно до робочого навчального плану, керівник курсу віднімає 5 балів від підсумкового семестрового балу студента (п. 5.1.2 Положення про порядок організації навчального процесу та оцінювання успішності студентів у Навчально-науковому Інституті мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника <https://art.pnu.edu.ua/організація-навчального-процесу/>).

8. Рекомендована література

1. Андреева Е.Ю. Постмодернизм. Искусство второй половины XX - начала XXI века / Е. Ю. Андреева. СПб.: Азбука-классика, 2007 (Новая история искусства). 488 с.
2. Бабунич Ю. Модернізм і пошуки нових принципів формотворення в українському живописі кінця XIX – першої третини XX ст. / Ю. Бабунич. Вісник ЛНАМ. Вип. 26., 2015. С. 128 – 141.
3. Батракова С. П. Искусство и миф: Из истории живописи XX века / С.П. Батракова. М.: Наука, 2002. 215 с.
4. Власов В. Большой энциклопедический словарь изобразительного искусства / В. Власов. Т. 4. СПб: Лита, 2000. 831 с.
5. Голубець О. «Хронометрия» Романа Романишина. Секреты органического сочетания архаики и глобального информационно-цифрового кода современности / Орест Голубець. - URL: <https://day.kyiv.ua/ru/article/v-konce-dnya/hronometriya-romana-romanishina>
6. Гройс Б. Топология современного искусства / Борис Гройс. - URL: <http://xz.gif.ru/numbers/61-62/topologiya/>
7. Кривач Д.П., Овсійчук В.А., Черепанова С.О. Українське мистецтво: навч. посібн.: У 3 ч. Ч. 3. Львів: Світ, 2005. 268 с.
8. Куликова И.С. Философия и искусство модернизма / И.С. Куликова. М.: Изобр. искусство, 1980. 178 с.
9. Курочкин В. А. Экологическая тематика в городском арт-дизайне / В. А. Курочкин // «Архитектон: известия вузов». № 42, июнь, 2013. - URL: http://archvuz.ru/2013_2/16
10. Личковах В. Філософія сучасного мистецтва (Вступ до неklasичної естетики) / В. Личковах // Зеленая лампа: Учебный культурологический журнал. 1999. № 1-2. С. 34-36.
11. Лобановський Б.Б. Українське мистецтво другої половини XIX – початку XX ст. / Б.Б. Лобановський, П.І. Говдя. К.: Мистецтво, 1966. 145 с.
12. Малахов Н. О модернизме / Н. Малахов. М.: Изобр. искусство, 1975. 110 с.
13. Маркаде В. Український внесок до авангардного мистецтва початку XX ст. / В. Маркаде // Сучасність. 1980. Вип. 7-8. С. 202-221.
14. Модернизм: анализ и критика основных направлений. М. : Искусство, 1987. 95 с.
15. Модернізм. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2 : М – Я. С. 64-67.
16. Нариси з історії образотворчого мистецтва України XX ст. / ППСМ АМУ; Ред. – упоряд. О. О. Авраменко; Редкол.: В. Д. Сидоренко (голова), О. О. Авраменко, В. Я. Даниленко та ін.: У 2 кн. – К.: Інтертехнологія, 2006. Кн. 2. 656 с.: іл.
17. Рычкова Ю. В. Энциклопедия модернизма / Ю. В. Рычкова. М.: Издательство ЭКСМО-Пресс, 2002. 224 с., илл.
18. Соловйов О. “Нова хвиля” в українському мистецтві 90-х рр. XX ст. та її трансформації / Олександр Соловйов // Сучасне мистецтво: наук. зб. / Акад. мистец. України, Ін-т пробл. сучас. мистец. К., 2004. Вип. 1. С. 34 – 47.
19. Сидоренко В. Візуальне мистецтво України кінця XX – початку XXI ст. / В. Сидоренко // Сучасне мистецтво: наук. зб. / Акад. мистец. України, Ін-т пробл. сучас. мистец. К., 2005. Вип. 2. С. 52 – 63.

20. Сидоренко В. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань. Розвиток візуального мистецтва України XX – XXI століття / В. Сидоренко. К.: ВХ [студіо], 2008. 187 с.
21. Символізм в авангарде. М.: Наука, 2003. 443 с.
22. Сучасні проблеми художньої освіти в Україні: Зб. наук. пр. / ІПСМ АМУ /Редкол.: А. В. Чебикін (керівник), О. С. Тимошенко (голова), А. П. Лашенко, В. Д. Сидоренко та ін. К., 2005. Вип. 1: Еволюційні процеси у музичному мистецтві: Від минулого до майбутнього (Київ – Донецьк). 256 с.: іл.
23. Хофман В. Основы современного искусства. Введение в его символические формы / Пер. с нем. А. Белобратова; Ред. И. Чечот и А. Лепорк. СПб.: Академический проект, 2004. 560 с.